

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ի Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Ը Ա Բ Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

Ի 8 Ի 3.

27 • 28 • 29 • 30 • 31 • Մ Ա Յ Ի Ս.

Ֆ Ի Ա Ն Ս Ա.

Երգ. Եր. 2 Մ. Եր. Եր.:

Մասկովն ու Պուռն ճէնէաւնէ
ը դիւրին բանը կարծեցին աի
բարեւոյն Վիթթէմպէսին: Երբոր իմա
ցան թէ Քլէիսթ Պուռն ճէնէաւնէն զօր
քնորնոր պաշարերէ Վիթթէմպէսին, բա
ւական չէն Վիթթէմպէսին վրայ յարձա
կելու, անոր համար Վիթթէմպէսին Մոս
կովն ճէնէաւը և Ենրիկոս Պուռն թա
ղաւորին եղբայրը մէկ մենծ դուռնովը
գնացին առ քաղքիս վրայ, և խօսքը մէկ
ըրած Մասկովն մենծ ճէնէաւնէն հետ՝ որ
աս պաշարող դուռնը իրենց ճէնէաւովը
ասոր հրամանին տակնէն, յարձակեցան
աս քաղքիս վրայ, բայց վայրագորու շատ
մասով նստաւ իրենց առ յարձակումը.
դուրսի թշնամոյ թօփերը մէկ քանի տեղ
կըրակ ձգած բռնկեցուցին, և ասոր յետ
պատաղած ըլլալով ներսի պահապան զօ.

րաց դուռնը այնչափ մեծ քաջութիւնը չի
կըրցան ընել, բայց երբոր թշնամիները
բերդին տակը մօտեցաննէ սաստիկ կըրակ
թափեցին բերդին պատնէշներէն անոնց
վրայ: Թշնամիները կուգէին այրել աս
քաղքիս կամուրջը բայց չյաջողեցաւ, աս
ամեն յաջողութիւնները ետ դարձուցին
թշնամին բերդին առջևէն և ետ քաջուե
ցան դնացին գէտ 'ի Լիբսիա, հոն թողու
ցին նորէն Քլէիսթ ճէնէաւը միայն իրեն
առջի դուռնովը՝ որնոր առանց տարակու
սի պիտոր ետ քաջիքի ժամանակէն, վի
ղե դժուարին բանը չէ որ Ֆրանսիացիները
դիւրութեմը հոսալ հասնին:

(Գաղէն • Պրէմայն:)

Մէկ քանի դուրսի օրագրութիւններուն
մէջը կըկարդացվի թէ երբոր կըմենցընէին
կոր Վինտուրին (1) մէջ թաղաւորներուն
դէ.

(1) Վինտուրը է մէկ քաղաքը Ինկիլէա
ուային մէջը 23 միլոն հեռու Լոնտոնէն,
աս քաղաքըս շինեց Հեռուարդ Երբորդ Ին
կիւ.

գերեզմանները մէկ երևեցի խաթունը թաղելու համար, գտերեն առաջին Կարօլոս թագաւորին մարմինը կաղարէ խաւովէն խաւով մէջ. իրեն սպասնքը էր մեղրամասի պալատին մէջ խախտած լինէ՞ ճշմարտութիւնը կատարեալ ամբողջ մնացերէր. ասոր քովը գրանդվեցաւ մէկ ուրիշ քարէ գերեզմանը նախորդին մէջը էր մարմինը ութերորդ էն ընկոսի թագաւորին, աս գերեզմանը բաշտու ժամանակ սաստիկ բաթածուն էր ըր մոխիր դարձաւ:

(Գաղէ. Քրանս:)

Մոսկովները առին ֆրանսիացիներուն ձեռքէն Սեանաառնին բերդը քաղքին հետ մէկտեղ, և սաստիկ պատերազմ ըրին Վիթթեմպոլէնին հետ ալ. էկած գիտակին մէջը կը գընենք Սեանաառն բերդէն ելալու գաշնագրութիւնները, և սպառնութիւն Վիթթեմպոլէնի գիմաց եղած պատերազմին:

Երանախառնի 36 երորդ թիւակին մէջ դրած թանկէն մէր յետոյ ինչպէս խաղաղութիւն:

Պոնա. 3 Մայիսի:

Մէկ զօրաստեամբ կը գրէ իրեն կընկանը թէ աս մայիսի 2 ին 3 ին էղած պատերազմը սաստիկ արիւնահեղ պատերազմներ երկու կողմանց բանակները կային իւրաքանչիւրը 100,000 ի չափ. ֆրանսիացիները մեր վրայ սաստիկ կըրակ թափեցին՝ և առ վերաւորվեցայ, իմ պաղդալիօնիս օֆֆիս շինները գրեթէ բոլորը վերաւորվեցան կամ մեռան. մենք շատ մարդ կորսնցուցինք՝ երբոր առնիք ֆրանսիացիներուն ձեռքէն 3 դեղ պատերազմով. մնացորդը ընտր պաղդալիօններուն հազիւ թէ մէկ գունդով կըրնայ բազկացընել:

Մէկ ուրիշ թուղթիմը մէջ ալ՝ որնոր գրէրէ թափճիներուն օֆֆիսիալը Լիւսիայի քովի էղած պատերազմէն մայիսի 1 ին՝ կրտէ, թէ ֆրանսիացիները ամեն անգամ կը յաղ-

կը գրաւային թագաւորը, իբրեւ մէկ յիշատակը իրեն ըրած յաղթութեւ. ետքը աս քաղաքը նորէն զարդարեցին Եղեարեթ թագուհիին, ու երկրորդ Կարօլոս թագաւորը: Աս տեղտ անուանի է մէյրնայ վերի ըսած երկու ինկիլդէնայի հին թագաւորներուն գերեզմանին համար:

Թըվին կոր մեղմէ, և քիչ ժամանակէն կը յուսացվի որ յաղթը վին բոլորովին, վն զի Պոնաշներուն գունդը խիստ ուժով է՝ միացած ըլլալով Մոսկովին զօրացը հետ: Կարօլէօնը կուգէր երթալ դէպ ի Պէսկին:

Ուրիշ թղթիմը մէջ որ կը գրվի Պոնաշէն մայիսի 6 ին կրտէ. Պոնաշները ետ քաղվեցան, և աս անգամ բանը ըմբոսցնողները ֆրանսիացիներէն թափանցեցին. Պոնաշը ճէնաւը վերաւորվեցաւ կոնկին վն, բայց իրեն գործքին մէկ մնասնը չիտըվաւ, աս կի ձին մեռաւ, ու ինքնալ ձիէն վար ինկաւ, ու մէկ ոտքը տակը մնաց. աս կնալը այնչափ վտանգաւորով է, բայց իրեն՝ վեքէն աւելի նեղութի կուտակոր: Պոնաշին գլխաւորը մեռաւ, և շատաւ իրեն ընկերներէն վերաւորվեցան. շատ մարդ որ սորդ ըսված պահապաններէն մեռան ու վերաւորվեցան: Ֆրանսիացիներուն բանակը 120,000 հոգիէ կը բաղկանար. Պոնաշները չարաչար ջարդըվեցան. Պոնաշ լըցուն է վերաւորվածներով:

(Օրադ. Կայսեր:)

Փաշէ. II Մայիսի:

Օրինալը ան խաղաղութիւն՝ որնոր գրէր Ռէնէն ճէնեալը՝ երամայօղը Փոնաշային մէջ էղած զօրացը, պաղդալի մէջ պաղպոստեցին:

Ող տը, Պարոն Մէրմէթ ճէնեալը՝ հրամայօղը ձիաւոր զօրաց գունդին վրայ, ինծի կիմացընէ թէ ամսուս 7 ին խրկերէ Վալենտինային վրայ մէկ քանի սղակի գունդեր՝ (որոնց վրայ կը հրամայէր Պոնաշ ճէնեալը) երբոր լըսեց թէ երկրորդ պաղդալիօնը Բաթթիլիային կամաւոր զօրքերուն հարկը հոգիով վար ինքեն վերին ճէնեալ Պէրլէտէրի Բօնիթէն հրամանովը՝ անցնելու հմը կալա դեպէն Վալենտինային Պոնաշ ճէնեալը շուտով կարգադրէր իրեն բաշտու հասնելու համար աս զօրացը վրայ:

Ամսուս 6 ին իրիկունը ճամայ կը առ Ռիօէն 8 հարիւր հոգիով 6, 11, 15 ու 25 երորդ գունդերուն վրայ ըսված ձիաւորներով, ու 2 հարիւր ալ 120 երդ գունդին հետեակներով. և այսպէս առաւ տեան սահմանը 4 ին հասաւ Մայօրկային գիմացը աս գունդով. երբոր իմացաւ թէ թշնամին զօրքը գնացերէ դէպ ի Վալենտինայ,

քայ, ձգեց Մայոնկային առջևը իրեն հե-
տևակ զօրքը ու ինքը ձիաւորներովը ինկաւ
Թշնամիներուն ետևէն՝ միշտ ծածուկ տե-
ղերէ քաշելով, զի զի իրեն հոն երթալը
կուգէր ծածուկ պահէլ:

Չորրորդ պարգաւթնը Թշնամիաց կա-
մաւոր զօրքերուն կարծելով Թէ ապահով
են իրենք Վալէնիային մէջը, հիշ մէկ սլա-
հապանք չէին դրած քաղքին առջևը. աս
Պուառ Ճէնէնալը, առաջուց հրամայեց
իրեն զօրքերուն Թէ երբոր պատերազմ
կըսկսին ընել նէ ձիերնուն վար իջնան, և
այնպէս պատերազմին, աս կարգադրութիւն
վաղելով մտան յանկարծակի քաղքը, և
Թշնամիներուն հետ տեսնելէն ընկաւ հե-
մէն վար իջան իրենց ձիերէն, և Թիւֆէն
կին խշտերովը սկսան պատերազմել. 15
երկ գունդին զինուորները տիրապետեցին
քաղքին դուռին, ու 25 երկ գունդին զե-
նուորներնալ անցան Էսլա գետը անդին
նիւղով արդէն ըստ համար Թշնամիին անց-
նելը աս դէտէն: Գտան հոնտեղը 25 սալ,
ու 80 հոգի սալերը կառավարողներէն. աս
ամմէն բաները ջարդուփուրդ ըրին հոն.
տեղը: Բաղքին մէջ եղած Թշնամիները զար-
մացած այսպիսի կըտրիճ յարձակման վրայ
ջանացին մէկ տեղ ժողովել ամրոցիմը մէջ
ուր տեղ խիստ դժուարին էր մօտենալը
բայց 6 երորդ խուսմը գիմացնին ելաւ
ու Թող զնորվաւ ընել իրենց ուղածը.
Թշնամիները ասոնց ձեռքէն փախելու ա-
տեն՝ հանդիպեցան 11 երկ գունդին առ-
ջևը՝ որոնց վրայ սաստիկ կրակ ըրին Թիւ-
ֆէնկով. Թշնամիները ասոնց ձեռքէն ալ
փախան, բայց շուտով 15 երկ գունդը ասոնց
առջևը ելաւ. հոստեղը հետևակ ձիաւոր-
ները կըջանային մէկըմէկ անցընել՝ շատ
մարդ սպաննելով Թշնամիներէն, և այս-
պէս քիչ ժամանակվան մէջ բոլոր ճամբայ-
ները լըցվեցաւ մեռնողներով ու վերաւոր
վաճներով:

Երբոր աղէկովը յաղթուեցաւ աս պա-
ղախօնը, անտեսնը մենքալ դադրեցանք
զանոնք ջարդէլէն. 320 հոգի բռնեցինք,
2 հարիւր ալ սպաննեցինք. գերիներուն
մէջը կար 11 օֆֆիշիալ. աս օֆֆիշիալնե-
րուն մէջնէ նաև Տեղակալ զօրապետը Ժե-
ան. ձիւլ գլխաւորին: Բաց ի սա քաղքիս
մէջ եղած պատերազմէն, աս 15 երկ գուն-
դին ձիաւորները՝ 30 ձիաւոր կուսնաթիւ-

151
ուն վրա վաղեցին՝ որոնք կուգէին փախչել
մեր ձեռքէն, ու գրեթէ բոլորը սուրէ ան-
ցուցին: Ամմէն զէնքերը աս պարգաւթ-
նին ժողովը զայլ ըրերէն: Մեղմէ ինկաւ 3
ձիաւոր, 6 ալ վերաւորվեցաւ:

Կաղաչմ Բուսկին Տերուծեղ. որ յանձ-
նես կայսեր բարեսիրութիւնը աս դունդե-
րուն հրամայող օֆֆիշիալները:

Ծառայ քոյ Էն Էն:

Հասարակաւ. Բոնթէ Ռեիլէ:

(Մօնիթօռ):

Ի Դ Ա Լ Ի Ա.

Վէնէթի. 27 Մայիս:

Որովհետև ամմէն տարի ամմէն գլխաւոր
քաղաքներ՝ որ են Ֆրանսըղին տերութե-
տակը, կընեն փառաւոր հանդիսութիւն Դա-
բուլէօն կայսեր Իգալիայի վրայ Թագաւոր
օծվելուն օրը՝ որ կուգայ միշտ համարձ-
ման օրը, աս տարիալ ըրին ամմէն տեղ,
մէրք պատմէք Վէնէտիկի մէջ եղած հան-
դիսութիւնը միայն:

Երբոր մօտն Ֆրանսըղները Վէնէտիկ աս
վերջն անգամը, բաց ի այլ և այլ շինուածք-
ներէն, շինեցին մէկ մեծ ու խիստ ղուար-
ճալի պարտէզմիտալ համարակաց համար,
մէջը տնկեցին զանազան նոր նոր հազարա-
ւոր հնորատանէ եկած ծառեր. շինուե-
ցաւ մէկ խաչվիթաւաճալ աս պարտէզին ծալ-
րը մէկ բլուրիմը վրայ՝ դեղեցիկ ու զար-
մանալի քաջվածքներով: Հանդէսը եղաւ
աս պարտէզին մէջը, աս հետևեալ կեր-
պովը:

Ամմէն ծառերու վրայ կախեցին Թուղ-
թէ շինած դուռներ ամմէնուն մէջը մոմ.
ծառերուն մէջ տեղերնալ կախեցին սեյ-
րէկ ջահեր ասիւնէր՝ որոնց վրայ շատ մոմ
գնելու տեղեր ալ կար, մէկ ծայրնալ պատ-
րաստեցին Ֆիլէնիէղէն բաները, ժողո-
վաւորը չէր կըրնար հոս մըտնալ մինչև որ
Թուղթ ջառներ դուռին քովը կեցօյ պա-
հապաններէն: Աս բանըս ըրին վաճն զե-
ֆիլէնիկները նետել աւելօրը էր մասնաւոր
մարդմը, և ասով ծախքը աս Ֆիլէնիկնե-
րուն ուղեց հանել, և երբոր լըմնցաւնէ
բաց:

բայց ունեցաւ գումարները, և ով կուղեր ներս
երթալու կըրնար երթալ. ֆիլէնկները նե-
տելու ատեն աս պարտեղին մէջը կային 5
կամ 6 հազար հոգիէն աւելի, իսկ վերջը
անհամար: Պարտեղին գուրս քաղաքնալ
զարգարեր էին անհամար ֆիլէնկներով, և
մանաւանդ քաղքին մեծ հրապարակը, եր-
բոր ամենէն բան պատրաստ էր՝ սահաթը
իրիկվան ութնուկիսուն՝ հանգէսը սկսաւ
պարտեղին մէջը: մէկ կողմանէն սկսան
վառել աս հազարաւոր գումարէ ֆէնէնէրը,
մէկ կողմանէ ալ կընետայր, ֆիլէնկները,
աս ֆիլէնկներով շատ զարմանալի բաներ
ձեւացուցին, էն վերջը ձեւացուցին մէկ
բերդմը աստղաներէ՝ որուն վրայ կար գըր-
ուած կէտքէն Մաթթէն փայլաւ խաչը,
և ասով լըմընցաւ ֆիլէնկներուն հանգե-
սը. վառվեցաւ բոլոր պարտեղին ու պար-
տեղին գուրս եղած կանթեղները ջահերը,
և այնպէս լուսաւորութիւնը եղաւ որ վէ-
նետիկ քաղաքը հեռավանջ բոցէ շինած քա-
ղաքմը կերևար. այսպիսի ուրախութե Ժա-
մանակ հասաւ բանակէն թէլէկրաֆօ գոր-
ծիքով յաղթուէ խապար, անատներ շուտ
մը դնաց հրաման նաւերուն թօփ նետելու
համար, և մէկէն սկսան թօփերը: Աս
հանդէսը քնէ կէտքիչէրէն ետեւ մինչև սա-
հաթը 3 կմ 4:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ:

Թաթմաթիգական գիտութիւնը՝ որնոր
խսկղբանէ հետէ մինչև աս օրս կըծաղկի ու
առաջ կերթայ, աս տարվանս մէջ կորսնչ-
ցուց իրեն մեծ փայլեցնողը ու ծաղկեցը-
նողը: Աս երեւելի մաթէմատիկոսին՝ (որուն
անունը էր Լահրանի,) հիմնական Ժամա-
նակս բովանդակ իւրոպիայի ծաղկել քա-
ղաքներուն մէջ, հիշ կմ շատ քիչ կըզրտնը
վէր՝ որ կարենար հաւատարեւ իրեն. աս
ծնաւ յամի տն 1737 յունվարի 23 ին թու-
րին քաղաքը իդալիային մէջ. քիչմը որ մենծ-
ցաւ Լահրանի, շուտմը իրեն ծնողքը զին-
քը դըպրոցը գրին, և դպրոցին մէջ մէ-
կէն սկսաւ առաջ երթալ սորվելով առա-
ջին հարկաւոր ուսումները: Կըպատմովի
ասոր վրայ թէ աս Ժամանակներուն մէջը

չիցրցուց այնչափ մէկ հաւեամը ու ընդու-
նահուցիւմը մաթէմատիկական գիտութե,
բայց երբոր սկսաւ փիլիսոփայութի կար-
գալ՝ որուն մէջ աս մաթէմատիկական գի-
տութեը աւելի կերպովմը կըմշտնայ՝ իբրեւ
առաջին հարկաւոր, աղէկմը սորվելու հա-
մար փիլիսոփայութիւնը, ան ասանը սկսաւ
աղէկ հաւեամը սորվել, և քիչ Ժամանակ-
վան մէջ այնպէս անհաւատարի կերպովմը
առաջ գնաց, ու սկսաւ դժուարին խնդիր-
ներ քննել, որ զինքը ըրին մաթէմատիկա-
կան գիտութե վրայ վարպետ, և աս միջո-
ցիս էր 16 տարվան: Իրեն առաջին քննած
խնդիրը եղաւ տարածութիւնը ձայնին օդին
մէջը: Աս խնդիրը երբոր վեր ի վերայ կը-
մշտածվինէ, կըկարծըվի թէ անանի մէկ
մեծ խնդիրմը չէ, բայց երբոր փիլիսոփայ-
րէն մշտածվինէ՝ անատեն կիմացվի թէ ինչ
մեծ ու դժուարին խնդիրմընէ, աս բանիս
վր գրեթէ հարիւրաւոր երեւելի բարակա-
միտ մաթէմատիկոսներ, որոնց սրամտու-
թեւը կարծես թէ մարդկային խելքէն վեր
էր, աշխատեցան ու չիկրցան տակէն ել-
լալ, և կրտէին, « ո՞ր զի մէկ կարօյ ը-
լայ քալել աս խնդիրը, պէտք է որ շատ
առաջացած ըլլայ անհունական վերլուծու-
թի ըսված գիտութե մէջը »:

24 տարվան էր Լահրանի երբոր հրա-
տարակեց իրեն գերազանց ու զարմանալի
գիւտը՝ որնոր կըսվի հաւիւր քաղաքանիւթ,
վերլուծական գիտութեան մէջը: Աս գի-
տը զարմացուց Եւրոպիայի ամենէն երևելի
երկրաչափները ու մաթէմատիկոսները:
Իրեն երևելի գիտութե, ու զարմանա-
լի գիւտերուն համար ամենէն ծաղկել տե-
րութիւններ կուղէին ունենալ Լահրանի
իրենց աերուէց մէջը: 1766ին Ֆէտէրիկոս
Պաուլի թագաւորը հրաւիրեց ու տարաւ
զինքը մեծ պատուով Պէտլին քաղաքը, որ-
պէս զի ըլլայ կառավար ու առաջնորդ ան
քաղքի թագաւորական մեծ ձեմարանին
վր: 1787 ին Ֆրանսըզները մեծ մեծ պար-
գեւներ խոստանալով ասոր Պէտլինէն Փա-
րէզ աւին տարին: Աս մարդըս բաց ի
շատ շատ պատիւներէն որ ստացաւ Ֆրան-
սայոն զանազան ձեմարաններուն մէջը,
մտաւ նաեւ Փարիզը ծերակոյտներուն կար-
գը:

Աս մարդուն վրայ զարմանալի բանմը
նալ կըպատմովի թէ այնչափ սրամիտ ըլ-
լալէն, ու այնչափ բան գիտնալէն ետեւ
չէր պակսէր բերնէն նաեւ աս խօսքերսաւ
էս մեծ գիտէր, ասկից կըհետեւի թէ աս
մարդս իմացերէր ինչ ըսելէ էս գիտէմ:

Աս գործքն՝ որ է պատմութի հիմնական ատենիս, տասնըհինկ օրը մէյմը կըտարվի,
ԻՎԵՆԵՏԻԿ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ: